

Čtenářská gramotnost

Osmnáctidílný seriál MF DNES je určen žákům základních škol a jejich rodičům. Na ukázkách kvalitní beletrie a zadaných úloh se naučíte lépe porozumět textu, přemýšlet o něm a dobře ho využít, což se vám může hodit nejen při přijímacích.

17. díl

Ptej se sám sebe. Domysli si, hledej...

Zkušený čtenář při čtení podvědomě nebo vědomě sám sobě klade otázky a zkouší na ně odpovídat. Někdy najde odpověď v textu, ale často ji musí sám domyslet. A některé otázky zůstanou bez odpovědi a čtenář aspoň ví, co mu text neprozradil. Tak si pomáháme k porozumění. Nejde o to, najít odpovědi na cizí otázky. I naše vlastní odpovědi se mohou během čtení textu změnit, jak víc a víc rozumíme sdělení. Odpovídáním na otázku se někdy ujišťujeme, že jsme vše dobře pochopili. Ale jindy jako bychom do textu vrtali, aby vyradil, co není hned patrné a co do něj autor skryl. Nebo jakou spisovatelkou hru s námi hraje.

Ukázky
možných odpovědí

JAK ZADÁNÍ ŘEŠÍ ČTENÁŘI

Uvádíme příklady otázek. Ale bylo by divné, pokud byste si položili tytéž otázky jako my. Každý čtenář si klade své vlastní otázky.

A Právě tady

Kdo z rodiny je podle textu nejmladší?
Co vypravěč zná už jen z vyprávění?

B Mysli a hledej

Kdo je asi vypravěčem příběhu?
Podle čeho to poznávám?
Čekalo na rodinu vypravěče hodně práce, když se do domu nastěhovala? Podle čeho všeho to poznávám?

C Domysli to sám, dohledej to jinde

Proč asi maminka udělala kouskům staré malby rámečky a ponechala je na zdi?
Jak se dětem žije v domě, kde na zdi vykukují zbytky staré malby po lidech, kteří v domě bydleli dříve?

D Text a autor

V textu se dozvídám hodně detailů o tom, jaké vzory byly na zdi a jaké jsou tam teď barvy. Proč to autor líčí tak podrobně?
Jak mi autor prozrazuje, jak asi starý byl vypravěč, když se do domu nastěhoval?

E Text a já

Co jsem zažila, ale znám to jen z vyprávění rodičů? Jaké to je, když si nepamatuju něco, co jsem zažila?
Co je v mém životě uchované podobně jako kousky staré malby v tomto textu?

Na dnešních textech si ukážeme, jak si čtenář může klást otázky. Přečtete si úryvek *Sinice a lenochod* a pak se pusťte do textu *Jak na otázky* na levé stránce knihy. Otázky, které tam najdete, nejsou určeny k tomu, abyste na ně odpovídali. Vaším úkolem bude vytvořit podle nich vlastní otázky k textu *Zvíře ze stěny*.

Jak na otázky?

Když se učíme klást si k textu otázky, může nám pomoci, pokud si je rozdělíme do nějakých typů. Ale nejde o to, otázky třídit, ale tvořit.

„Právě tady“ – na odpověď mohu ukázat prstem do jednoho místa v textu.
Jakou potravu sinice u lenochoda nachází? Jakou má vlastně lenochod barvu?

„Mysli a hledej“ – odpověď zjistím, až když najdu víc míst v textu.
Pro koho je lenochod užitečný?
Čím vším nám text objasňuje, proč se lenochod jmenuje lenochod?
Čím vším je podle textu utvářen ekosystém, kterého je lenochod součástí?

„Domysli to sám, dohledej to jinde“ – odpověď v textu nenajdu.

Co se stane se sinicemi, když lenochoda přestěhují z pralesa do zoo?
Jak je zařízené, aby lenochod měl sinic tak akorát, ani moc, ani málo?
Jak se na narozeného lenochoda sinice dostanou?

„Text a autor“ – hledám, proč to autor napsal.
Proč autor na začátku textu napsal, že „lenochod má sinice“ a „sinice mají lenochoda“?
Jsou v textu další podobná místa? Která?

„Text a já“ – odpověď je v mém životě.
Mám i já nějaký takový svět společný s jinými organismy? Čím je podobný, v čem se liší?
V jakém textu už jsem četl něco o ekosystémech?
O lenochodovi? O sinicích?

A teď ty:

K textu *Zvíře ze stěny* vytvoř otázky ke všem typům podle otázek k textu *Sinice a lenochod*.

A Právě tady – na odpověď mohu ukázat prstem do jednoho místa v textu.

B Mysli a hledej – odpověď zjistím, když najdu víc míst v textu.

C Domysli to sám, dohledej to jinde – odpověď v textu nenajdu.

D Autor – hledám, proč to autor napsal tak, jak to napsal.

E Text a já – odpověď je v mém životě.

Sinice a lenochod (Jiří Dvořák)

Lenochod má sinice. Sinice mají lenochoda. Ale pěkně od začátku.

Sinice se podobá řase: můžete si ji představit jako tisíckrát zmenšený tyrkysový korálek. Samotnou ji neuvidíte, ale když je jich třeba milion, vypadají jako zelenkavý závoj z vodnické svatby.

Přesně takové sinice rostou v lenochodí srsti. Živí se z lenochodova potu a šupinek kůže a dávají potravu drobné můře, která tu s nimi žije. Lenochod je jejich svět, který sdílí tak s blechami, chrobáky, zrníčky prachu a zbloudilými kapkami deště. Visí s nimi na větví, beze spěchu se cpe listím a jednou za týden sleze na zem, aby se vyprázdnil. Kdyby se mu něco stalo, sinice přijdou o všechno, co mají.

Stát se to může, a docela snadno. Lenochod není žádný rváč, lstivou masť ho maminka taky nemazala – a že by uměl utíkat? Asi jako vystrašený pytel kapusty. Zato maso má dobré. Nic lepšího si dravci a indiáni nemůžou přát. A tak sinicím nezbyvá než svého lenochoda schovat. (Zdroj: Dvořák, Jiří. Rostlinopis. Baobab 2012.)

Zvíře ze stěny (Olga Černá, Eva Volfová)

Náš dům je starý. Když jsme se přistěhovali, bylo v něm plno starého nábytku a dokonce staré šaty a v koupelně staré kartáčky na zuby. To říkali táta s mámou, já už se na to nepamatuju, a Hanka teprve ne. Na stěnách byly staré barvy a vzory. Všeelijak proužky, vlnovky, kytky, puntíky. I stříbrné a zlaté. Ty si pamatuju líp, protože nám jich máma kousky nechala. Dneska už máme všechny zdi vymalované na bílo nebo na žluto nebo na světle modro, ale ty kousky máma obtáhla tužkou, udělala jim rámečky. Tak ani nemusíme věšet na zeď obrázky, když je tam máme rovnou namalované. (Zdroj: Černá, Olga, Volfová, Eva. Z domu a zahrady. Baobab, 2011.)

Vyzkoušejte si

Kdykoli budeš něco číst, ptej se sám(a) sebe a hned si zkoušej odpovídat. Když odpověď v textu nenajdeš, polož(a) sis nejspíš výbornou otázku. Taková stojí za to, abys o ní chvíli duma(a)l(a) nebo k tomu přizval(a) ještě někoho dalšího.

Stranu připravil čtenářský tým projektu Pomáháme školám k úspěchu rodinné nadace Renáty a Petra Kellnerových a redaktorka MF DNES Bohdana Jarošová.

» PŘÍŠTĚ
Nad čtení není

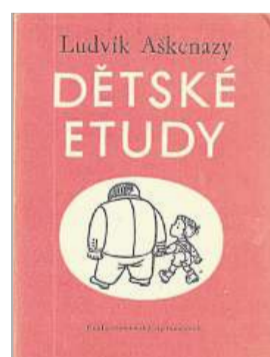

Tipy na čtení

Ludvík Aškenazy

Dětské etudy

Krátká vyprávění o malých příhodách nebo hrách, které spolu zažívají tatínek a malý chlapec. Chvilí se na tutéž situaci díváme očima chlapce, chvíli očima tatínka. Překvapí nás mile tím, jak se zvidavý chlapec dokáže ptát a jakou má představivost, a potěší nás, jak laskavý a vynalézavý je i tatínek.

PRO MLADŠÍ

PRO STARŠÍ

Jostein Gaarder

To je otázka

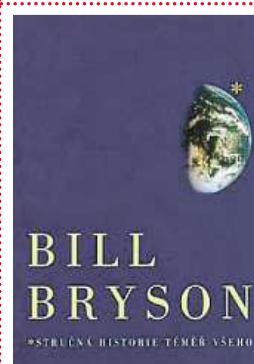
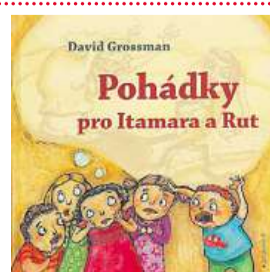
V téhle knížce tvoří odpovědi sám čtenář – na stránce stojí vždy jediná, ale zásadní otázka, jaká mladého čtenáře zajímá. Byl svět odjakživa? Bude dál existovat, až tu nebudu? Takové otázky, o kterých si nad knížkou s krásnými ilustracemi můžeme povídat, jsou také příkladem otázek, jaké stojí za to si klást a odpovídat nad knížkami, které jsme si vybrali sami.

David Grossman

Pohádky pro Itamara a Rut

Itamara a Rut jsou dvě obyčejné izraelské děti – bratr a sestra. Kouzelné příhody jim zprvu pomáhá zažít tatínek – co si dítě přeje či nepřeje, se jakoby zázrakem stane. A my ani dítě nevíme, jestli si to jen představují, nebo je to skutečnost. Tatínek to ovšem ví moc dobře, protože si dovede s dětmi krásně hrát „na jako“. A tak si užijí napětí, nebo je přejde naštvání či strach. Ale fantazie si děti umějí užít i bez tatínka – jejich sny často prostupují do bdělé skutečnosti.

Bill Bryson

Stručná historie téměř všeho

Může se stručná historie týkat téměř všeho? Od téhle knihy se můžeme naučit, jak hledat nejzajímavější i nejdůležitější otázky vědy. I když na ně sami nedokážeme odpovídat, můžeme se naučit, jak se takové otázky pokládají a jak se na ně dá srozumitelně odpovídat. Kdo rád čte dlouho, užije si, protože spisovatel nám chce pomoci porozumět všemu, co se událo od velkého třesku do zrození civilizace.